

“ ik wil dat de nieuwe generatie kunstenaars en creatieven een belangrijke rol krijgen in het gesprek over de lobby en strategie van kunst- en cultuurbeleid”

Statement Jan Zoet

**Als aftrap voor het debat ‘De nieuwe generatie over het cultuurbeleid van morgen’
26 januari 2016**

“Je ziet dat de kunstwereld verjongt. Daarom is het noodzakelijk dat de intelligente stemmen van nieuwe generaties kunstenaars, curatoren, programmamakers, creatieven en producenten een belangrijke rol krijgen in het gesprek over de strategie van het kunstbeleid in een razendsnel veranderende, vaak ook onmachtige tijd en dito politiek, maar ook omdat met name jonge kunstenaars en initiatieven geconfronteerd worden met teruglopende of nauwelijks aanwezige kansen op continuïteit en tijd om (zich) te ontwikkelen.

Tegelijkertijd zie je juist bij de nieuwe generatie behalve veel kwaliteit ook de kracht en het initiatief om nieuwe bedrijfsmodellen, samenwerkingsvormen, netwerkconstructies binnen en vooral ook ver buiten de traditionele kunstensector te ontwikkelen. Soms lijkt het naïef, het is in ieder geval idealistisch en het gebeurt intelligent, zelden cynisch en met de bereidheid om het echt anders te doen. De vraag is of de komende generatie niet is opgeleid met een vals perspectief van de toekomst voor ogen dat niet meer kan worden waargemaakt. En keer op keer word je gelogenstraft door de kwaliteit, de inhoud en het vermogen zich te verhouden tot veranderende omstandigheden.

Bij de verschijning van het SER-rapport *Verkenning van de Arbeidsmarkt voor de Cultuursector* werd het nog eens duidelijk: net als in vele andere sectoren in Nederland is er in de cultuurwereld, van kunst tot en met creatieve industrie, sprake van uitbuiting. Jonge creatieve geesten, gepassioneerd en gedreven, vormen de sluitpost van begrotingen in de kunstensector. Chris Dercon waarschuwde bij zijn benoeming tot intendant van de Volksbühne in Berlijn ook voor *Selbstausbeutung* in de kunsten en de creatieve industrie. Zelfuitbuiting. Een leger van zogeheten creatieve dienstverleners wordt door de creatieve Industrie verleid om onbetaald werk salonfähig te maken. Ook in Nederland werken inmiddels in de culturele sector meer vrijwilligers dan betaalde werknemers. Er verdwenen 20.000 banen (2013). Banen die voor een deel zijn vervangen voor uiterst onzekere ZZP-constructies, waarbij de zelfstandigenaftrek noodzakelijk bleek om te kunnen overleven, maar

waarbij zelden pensioen kan worden opgebouwd of degelijke verzekeringen worden afgesloten. Nemen de vaak jonge professionals al deze risico's in de hoop ontdekt te worden of door te breken? Zijn ze naïef? Of is het iets anders? Een Radio 1-presentator beschreef onlangs een kunstenaar als iemand die van zijn hobby zijn beroep heeft gemaakt. Met een afkeurende ondertoon. Maar wie heeft dat niet? Of zou dat ook niet willen? Het wordt meer en meer praktijk dat veel jonge kunstenaars (en artistieke ondernemers om hen heen) kiezen voor een zelfverwerkelijking die bewust niet wil lijken op die van hun geldverdienende generatiegenoten, omdat ze structuren willen ombuigen en de tijdelijkheid en onmacht van het huidige bestel doorzien.

Er is een generatie zeer getalenteerde professionals die voorbij het cynisme en het populistisch materialisme kiest voor risico en investeert in een nieuwe economie en nieuwe waarden. Ondanks de waarschuwing van Dercon. Zonder bodem, zonder middenveld, zonder vernieuwing is er geen toekomst. Het is niet alleen in het belang van de kunst zelf, maar van de hele samenleving dat we het signaal dat van bovengenoemd SER-rapport serieus nemen en met een realistische blik kijken wat nodig is voor een gezonde culturele sector. Want kunst, de creatieve sector, heeft de toekomst.

In de 'Future of Jobs Report' van het World Economic Forum is op de top 10-lijst van belangrijkste 'skills' in 2020 'creativity' gestegen van de tiende naar de derde plaats. Nederland staat op nr. 5 van de meest innovatieve landen ter wereld. Om die plek te kunnen behouden moeten we bereid zijn te investeren in kunst en cultuur. Nederland heeft een topniveau op het gebied van kunst en cultuur, we zijn ook goed in het vieren van onze successen, maar zoals ook op andere terreinen in de samenleving, kwaliteit komt niet uit de lucht vallen, als je ergens in wilt excelleren, moet je investeren en risico nemen: wie in kunst goed wil oogsten moet breed zaaien. En geduld hebben".

Jan Zoet

is directeur van de Theaterschool in Amsterdam en de nieuwe voorzitter van de Vereniging voor Kunst, Cultuur en Erfgoed Kunsten '92

Lees verder op de volgende pagina

Toespraak Jan Zoet

Bij de aanvaarding van zijn voorzitterschap van Kunsten '92

26 januari 2016

“Het is 26 januari 2016. Volgend jaar november is het 25 jaar geleden dat Kunsten'92 werd opgericht. Dat was hier. Ook in Utrecht, in het toenmalige Vredenburg. Aanleiding voor het oprichten van de eerste bovensectorale belangenvereniging van de culturele sector in Nederland was het voornemen van de toenmalige minister D'Ancona om te bezuinigen op met name de podiumkunsten. Ook toen al. Uit de verontwaardiging die dat opriep ontstond Kunsten'92, opdat de kunstensector met één stem zou spreken in het gespannen speelveld van samenleving, politiek en kunstenaars. In 1994 werd 'Waarom Kunst Moet' uitgebracht, een publicatie die het publiek en de politiek opriep niet onverschillig te zijn tegenover cultuur.

1% van de Rijksuitgaven voor kunst, cultuur en erfgoed was het hoofddoel: - en ik citeer - “dan pas is er sprake van beleid dat zoden aan de dijk zet. Het is een investering die zichzelf zal terugbetalen. Niet alleen met het oog op de uitgebreide arbeidsmarkt en de bloeiende toeristische industrie, maar vooral voor de mensen die met kunst willen leven: u en wij, onze kinderen, het publiek van nu en de toekomst.”

Vanaf die tijd heeft Kunsten '92 een grote rol gespeeld in het cultuurpolitieke debat en is uitgegroeid tot een vereniging met 400 leden.

De actiepunten van destijds klinken nog steeds actueel : een dreigend gebrek aan mogelijkheden voor jonge kunstenaars, de schrikbarende verwaarlozing van de Nederlandse monumenten en de noodzaak van een kwaliteitstelevisienet met op vaste tijden programma's over kunst en cultuur. Ook pleitte Kunsten '92 in 1992 voor kunstvakken in het onderwijs, internationaal cultuurbeleid en interdepartementaal beleid, de invoering van de WWIK en de verlaging van het BTW tarief naar 6%: al deze onderwerpen zijn steeds weer geagendeerd en in het licht geplaatst van de noodzaak van stimulerend cultuurbeleid waarin de kunst centraal staat.

Inmiddels zijn we bijna een kwart eeuw verder. Objectief gezien waren het jaren waarin de kunsten zich konden ontwikkelen, vernieuwen, verbreden en verbinden met een veel groter publiek dan ooit daarvoor. In een wereld die snel veranderde.

Kunstenplannen werden cultuurnota's, participatie en publieksbereik werden belangrijke thema's, net als culturele diversiteit en ondernemerschap, er kwam 200 miljoen bij in 2001 die er in 2011 weer afging. U kent de geschiedenis. Wat er in 2011 veranderde was de toon van het gesprek. En de principiële waarden en uitgangspunten voor een cultuurbeleid werden scherp bevraagd. Als iets niet overleeft in een markt heeft het geen bestaansrecht. Het is niet de taak van de overheid om kunstenaars te financieren. Waarde werd uitgedrukt in kijkcijfers en het vermogen om commercieel te overleven. Kunstenaars en culturele instellingen werd verweten niet ondernemend te zijn. Talentontwikkeling was het kind van de rekening. Een doekje voor het bloeden in 2012 was dat de BTW niet werd verhoogd en de valse hoop dat sponsoring en een geefcultuur veel – zo niet alles- goed zouden maken. Het publieke domein werd aan de markt 'teruggegeven.' Waarom niet.

Als reactie was er een vergeefse schreeuw om cultuur. Een land in de greep van het populisme werd een land dat in een wankel evenwicht en met een gedoogd kabinet uit de laatste crisis klauterde; de toon van het gesprek over de kunsten werd op zijn minst weer respectvoller en constructiever.

Kunsten '92 heeft in al die jaren in mijn waarneming een belangrijke rol gespeeld, consistent, verbindend, op de achtergrond, in voortdurend nauw en goed contact met de politiek. We initieerden gesprekken tussen de verschillende overheden met het kunstenveld, de vereniging was de stille inhoudelijke kracht achter de Paradijsdebatten en agendeerde thema's en doelstellingen voor het kunstbeleid. We agendeerden belangrijke beleidsmatige aandachtspunten als talentontwikkeling en doorstroming, cultuurbeleid in verbinding en perspectief, het niet aflatende belang van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs, de noodzaak om ondernemerschap en innovatie van de sector te versterken en te erkennen (want zo slecht is en was deze allerminst over de hele linie bezien) en we bepleitten een nieuwe visie op de rolverdeling tussen rijk, provincie en gemeenten.

En wat misschien nog wel het belangrijkste was en is: we zochten en zoeken, samen met jullie, denkers in de cultuur, strategen, onze leden en wie dan ook, steeds opnieuw naar steeds weer nieuwe woorden (en daden!) die het belang van de kunst - en de noodzaak om deze als samenleving te ondersteunen - onontkoombaar omschrijven en waarmaken. Wat in 1994 nog zo simpel leek: 'omdat kunst moet' is nu allerminst overtuigend. De kunstensector wordt eenkennigheid verweten. Rupsjes nooit genoeg. Hoezo kunst moet. De taal, de frames, de beelden zijn zo hardnekkig. Over en weer. Niet alleen hullie ook die van wullie.

Steeds weer schipperen tussen beelden over en weer. Introvert, elitair en arrogant. Tegenover verbindend, betrokken en van iedereen. En tientallen varianten. Net als zoveel andere ooit publieke domeinen is eigenaarschap veranderd, verbrokken en verdwenen. Kunst en cultuur wordt niet meer als een maatschappelijk alternatief ontwerp gezien voor de grote vragen van deze tijd, terwijl als nooit eerder in de geschiedenis de homo ludens werkelijkheid is geworden, al is het speelgoed digitaal en commercieel; er is nog nooit zoveel naar acteurs gekeken naar muziek en verhalen geluisterd als nu.

Het is 26 januari 2016 en we staan met zijn allen in de branding. De wereld om ons heen verandert in rap tempo. Was er 25 jaar geleden nog een breed draagvlak bij de politiek, zowel links als bij rechts, voor de ondersteuning van kunst en cultuur, inmiddels is dat draagvlak flink afgekalfd. Hoewel we graag onze successen vieren, en pronken met onze iconen in het buitenland, worden culturele en intellectuele ontwikkeling niet meer door iedereen als een basisverantwoordelijkheid van de overheid beschouwd.

En laten we nu niet de verantwoordelijkheid voor dat feit buiten onszelf leggen. Alleen wij zelf kunnen daar verandering in aanbrengen. Door ons zelf te zien in relatie tot de wereld. En niet door een bevoorrechte plek op te eisen.

Kunsten '92 is destijds opgericht om namens het hele culturele veld het gesprek aan te gaan met al die partijen die actief of passief over het lot daarvan beslissen. Nu is dat gesprek nog meer dan toen nodig, we zullen nieuwe wegen en nieuwe argumenten moeten vinden om dat te doen.

We zullen de frames moeten herframen. De taal, de beelden en de argumenten actief moeten delen en steeds weer uitleggen. Uitnodigend en zelfverzekerd. Antagonistisch en respectvol de dialoog aangaan. Dat betekent ook dat je de belangen en taal van de ander je eigen moet durven maken.

Dit alles vanuit de overtuiging dat kunst en cultuur alleen maar belangrijker zullen worden in de toekomst en dat investeren daarin in het belang is van de hele samenleving.

In de 'Future of Jobs Report' van het World Economic Forum is op de top 10-lijst van belangrijkste 'skills' in 2020 'creativity' gestegen van de tiende naar de derde plaats. We staan op nr. 5 van de meest innovatieve landen. Om die plek te kunnen behouden moeten we bereid zijn te investeren in kunst en cultuur. Creativiteit, kunst heeft de toekomst. Nederland heeft een topniveau op het gebied van kunst en cultuur, we zijn ook goed in het vieren van onze successen, maar zoals ook op andere terreinen in de samenleving, komt kwaliteit niet uit de lucht vallen. Als je

ergens in wilt excelleren, moet je investeren en risico nemen: wie in kunst goed wil oogsten moet breed zaaien. En geduld hebben.

We gaan de komende weken het land in en hebben bijeenkomsten met onze leden waarin we een agenda voor de toekomst willen voorleggen en aanscherpen.

We gaan het hebben over nieuwe wegen om met elkaar in gesprek te gaan;

We willen ons nadrukkelijk verbinden met onderzoekers, wetenschappers, fellow travellers, maar ook critical friends niet uit de weg gaan;

We zullen samen willen optrekken met anderen om eensgezind, met één stem, een veranderingsgezind kunstenveld neer te zetten;

We zullen niet aflaten om onze leden in verbinding te brengen met ambtenaren, politici, pers en media om duidelijk te maken hoe het wel zit en dat de culturele infrastructuur en het veld daarbinnen ruimte en tijd moet krijgen om zich aan de veranderende omstandigheden en om verdienmodellen aan te passen;

We zullen in frisse beelden uitleggen wat het belang is van talentontwikkeling en innovatie;

We zullen opnieuw bepleiten dat kunst en cultuur weer diep verankerd moeten worden in het onderwijs omdat ze bij uitstek drager zijn van 21st-century skills;

We zullen ons inzetten om cultuur en kunst een prominente plek en rol te geven in domeinen en beleidsterreinen buiten de kunsten.

En geloof u mij. We zullen altijd blijven uitleggen waarom kunst in de eerste plaats moet. Over dat onzegbare dat toch gezegd moet worden”.

Jan Zoet

is directeur van de Theaterschool in Amsterdam en de nieuwe voorzitter van de Vereniging voor Kunst, Cultuur en Erfgoed Kunsten '92